

контроль. За таких умов починається переслідування та цькування української інтелігенції.

Восени 1929 року «чистять» та примушують «каятися» Миколу Хвильового, людину з найближчого оточення Л. Курбаса. Тоді ж у вересні на засіданні художньо-політичної ради, що була органом внутрішньої театральної цензури, «б'ють» Леся Курбаса.

Стенограма засідання художньо-політичної ради дозволяє розкрити, проаналізувати та дослідити нові факти з суспільно-політичного життя української інтелігенції в період утвердження тоталітаризму в СРСР. Стенограма засідання розкриває причини цькування та переслідування Леся Курбаса та його театру «Березіль». Найголовніша з яких небажання театального режисера та драматурга підкорятися вказівкам працювати з натовпом, тобто навернення до «масовізму», тобто шлях від індивідуальності та інтелектуальної творчості до загальної, вульгарної, масової, якої вимагала офіційна комуністична ідеологія.

Театр Л. Курбаса звинувачували у тому що він не висвітлює генеральної лінії партії та показує суспільно-політичне життя в «бік підкреслено негативних явищ». Роботу Курбаса характеризували відразу як «правий ухил» і «ліву опозицію» до лінії партії, націоналістичний ухил тощо, що були ідеологічними штампами для означення всіх незадоволених посиленням тоталітаризму в культурному житті СРСР. Це мало на меті дискредитувати митця в очах громадськості та вказати на «помилковість» його поглядів. Продовжувалася критика п'єс «Мина Мазайло» та «Народний Малахій».

Особливо прикметною є теза про утворення літературно-театральних блоків та обвинувачення в культурно-мистецькій змові «ваплітян» з театром «Березіль». Що майже без змін була відображена в справі-формулярі Миколи Хвильового та зведеннях секретного відділу ДПУ УСРР 1927–1929 рр.

Проте Лесь Курбас на засіданні художньо-політичної ради, не здався і відкинув всі звинувачення в «помилках» як суб'єктивні та надумані. Більше того він заявив, що «лінія яку проводив «Березіль» до сьогоднішнього дня є єдина правильна лінія і він від неї не відступить».

Головною вимогою метою засідання була спроба примусити Леся Курбаса пристосуватися до нових політичних та ідеологічних умов. Театри мали стати ідеологічними рупорами влади, фактично перетворитися на знаряддя політичної пропаганди. Таким чином матеріали засідання художньо-політичної ради відображають посилення тоталітаризму в СРСР на зламі 20-30 років ХХ ст., що призвело до уніфікації та посилення централізації театального життя.

*Величко А. О.*  
ХНУРЕ

## **ДОНОСИ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ЯВИЩЕ В УКРАЇНІ ХVІІІ СТ.**

Традиція повідомлення про скоєння злочину в органи державного управління сягає, очевидно, початків існування самої держави. Певну аналогію інституту доносу можна віднайти в добу Київської Русі. Проте, історію політичного доносительства, під яким розуміється збирання

інформації про скоєне чи заплановане правопорушення, було започатковано при гетьмануванні Івана Мазепи.

Донос стає надійним інструментом держави у справі контролю за суспільством. Головною причиною функціонування інституту доносительства була недостатня міць державного апарату на величезних просторах Московського царства. Водночас держава виявилася достатньо сильною й централізованою для забезпечення ефективної діяльності інституту доносительства. Його утвердження також уможливило явище колективної відповідальності – поруки, що існувало в політичній і соціальній системі Московії та Російської імперії.

Що спонукало авторів доносів? Так, у XVIII ст. перше місце посідали страх, спровокований терором проти істинних і уявних «изменников», а також матеріальна вигода, сподівання на отримання частки «изменичьих маетностей», бажання кар'єрного росту як винагороди за пильність. Попри те, що держава всіляко матеріально стимулювала продукування доносів, убачаючи в них ефективний інструмент контролю над суспільством, матеріальна вигода не була вирішальною для їх ініціаторів.

Доноси, інститут «слова й справи», набули розвитку після Смути в Московії як засіб самозахисту для нової правлячої династії, отримавши остаточне закріплення та вдосконалення в період правління Петра I. Для суспільства Гетьманщини, яке до другої половини – кінця XVII ст. практично не знало такого явища, доноси та система політичного розшуку зробили присутність царської-імператорської влади значно більш відчутною. Доносительство стало звичним явищем суспільно-політичного життя. Цей феномен справив помітний вплив на формування політичної ментальності українства впродовж наступних часів.

Жертвами доносів стали Дем'ян Многогрішний, Іван Самойлович, Іван Мазепа, звинувачені у політичному злочині. Доноси були як у письмовому вигляді, так і в усному. Траплялися випадки, коли донос був безособовим, тобто донощик лише чув про злочин, непристойні слова, але не знав, хто їх вимовив.

Таким чином, донос можна розглядати як морально-етичну категорію, здатну пролити світло на процеси формування ідентичності в тогочасному суспільстві Гетьманщини XVIII ст., а також трактувати сам інститут доносу, як інструмент контролю держави над суспільством, до якого управлінські структури автономії змушені були пристосовуватися в XVIII ст.

*Вербицька А.В., Савич А.В.*  
НМетАУ

## **ОСОБЛИВОСТІ ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ**

Трипільська культура (за назвою розкопаного поселення поблизу с. Трипілля на Київщині) проіснувала два тисячоліття (IV–III тис. до н. е.) і була поширена від Верхньої Наддніпрянщини і Південної Волині до Середньої